

Hastalık ve Melodram: Kerime Nadir'in *Hıçkırık* (1938) Adlı Romanında Tüberküloz*

Disease and Melodrama: Tuberculosis in Kerime Nadir's *Hıçkırık* (1938)

Melike Karaliⁱ, Tuncay Zorluⁱⁱ

ⁱDoktora Öğrencisi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bilim ve Teknoloji Tarihi Doktora Programı
https://orcid.org/0000-0002-2422-1954

ⁱⁱProf. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, https://orcid.org/0000-0003-2499-6765

ÖZ

Amaç: Çalışmanın amacı, Kerime Nadir'in *Hıçkırık* (1938) adlı romanını "tüberküloz" hastalığını merkeze alarak analiz etmek ve karakterlerin hastalık deneyimlerini açığa çıkarmaktır.

Yöntem: Araştırma, veri toplama, veri analizi ve veri yorumlama olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Çalışmada Kerime Nadir'in *Hıçkırık* (1938) isimli romanı hastalık olgusu bağlamında mercek altına alınmıştır. Araştırma, tıp tarihi ve edebiyat ara kesitinde yürütülmüş, ele alınan edebî eser tüberkülozun tarihi dikkate alınarak analiz edilmiştir. Çalışmanın veri analizi aşamasında "nitel içerik analizi" yöntemi kullanılmıştır.

Bulgular: Kerime Nadir'in *Hıçkırık* isimli romanının tıp tarihi bağlamında ele alındığı çalışmada karakterlerin tüberküloz deneyimleri ve hastalık algıları ortaya çıkarılmıştır. Verem, bronşit, zatülcenp, beyin humması, güneş banyosu, güzellik anlayışı, kesik ve boğucu öksürükler, yastıkta görülen iri ve taze kan lekeleri, mendile kan tükürme, bahar, leylaklar, kara sevdâ, bulaşıcılık, veremli bir kadın, solgun ten, mikrop saçan bir hasta ve damgalama eserin analizi esnasında tespit edilen terim, kavram ve içerikler arasındadır.

Sonuç: Kerime Nadir'in *Hıçkırık* (1938) adlı eseri, veremli genç bir kadının profilini sunmaktadır. *Hıçkırık*'ta, aşk konusu kadar Nalan'ın hastalığı da önemli bir yer tutmaktadır. Bu roman, yirminci yüzyılın başlarında tüberkülozla ilgili mitlerin, tedavi yaklaşımlarının ve hastalık algılarının nasıl temsil edildiğini göstermektedir. Melodram türünün özelliklerini taşıyan romanda verem hastalığı, dönemin toplumsal ve kültürel kodlarıyla da ilişkilendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tüberküloz, Tıp Tarihi, Roman, Hastalık, Melodram.

ABSTRACT

Purpose: The purpose of the study is to analyse Kerime Nadir's novel *Hıçkırık* (1938) by focusing on the disease "tuberculosis" and to reveal the characters' experiences of illness.

Method: The research consists of three stages: data collection, data analysis and interpretation. In this study, Kerime Nadir's *Hıçkırık* (1938) is analysed in the context of the phenomenon of disease. The research was conducted at the intersection of medical history and literature, and the literary work was analysed by considering the history of tuberculosis. Qualitative content analysis was used in the data analysis phase of the study.

Results: Kerime Nadir's *Hıçkırık* was handled in the context of medical history. The characters' experiences of tuberculosis and their perceptions of the disease were presented in the study. Tuberculosis, bronchitis, pleurisy, brain fever, sunbath, sense of beauty, cut and suffocating coughs, spitting blood on the handkerchief, spring, lilacs, contagion, pale skin, and stigmatisation are among the terms, concepts, and contents discovered during the analysis of the study.

Conclusion: In Kerime Nadir's *Hıçkırık* (1938), the profile of a young woman suffering from tuberculosis is presented. In *Hıçkırık*, Nalan's illness is as important as the theme of love. This novel shows how myths about tuberculosis, treatment approaches, and perceptions of the disease were represented in the early twentieth century. Tuberculosis is also linked to the social and cultural codes of the time in the novel, which has the characteristics of melodrama.

Keywords: Tuberculosis, History of Medicine, Novel, Disease, Melodrama.

* Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 2025;15(2):377-388

DOI: 10.31020/mutfd.1629471

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 29 Ocak 2025; Kabul Tarihi - Accepted: 29 Nisan 2025

İletişim - Correspondence Author: Melike Karali <karalim@itu.edu.tr>

Bu derginin içeriği Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License kapsamında lisanslanmıştır.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca diğer bulaşıcı hastalıklara göre daha fazla insanın ölümüne neden olduğu düşünülen, tarihsel süreçte Pott hastalığı, phthisis, sıraca hastalığı, tüketim hastalığı, beyaz ölüm, beyaz veba, ölümün kaptanı ve ince hastalık gibi isimlerle adlandırılan tüberküloz (verem) bilinen en eski hastalıklardan biridir.¹ Tüberküloz, *Mycobacterium tuberculosis* isimli bir bakteri türünün neden olduğu bulaşıcı bir hastalıktır.² Tüberküloz mikrobi, enfekte olmuş kişilerin öksürmesi, hapsişması veya tükürmesiyle havaya yayılır. Genellikle akciğerleri etkileyen hastalık, diğeri bölgeleri de etkileyebilir.² “Tubercle” (tüberkül) kelimesi, Latince “tuber” (yumru, şişlik) kelimesinin küçültülmüş hâli “tuberculum”dan (küçük yumru) uyarlanmıştır. Fransızca benimsenen “tubercule” sözcüğü ilk kez on altıncı yüzyılda Fransız cerrah Ambroise Paré tarafından kullanılmıştır. Tüberküloz kelimesinin Proto-Hint-Avrupa kökenli kelime kökü “teue-” şişmek anlamına gelmektedir. Tüberküloz, başlangıçta tüberkül (küçük yumru) oluşumuyla karakterize edilen herhangi bir hastalık demek iken, sözcüğün anlamı 1882’de Robert Koch’un tüberküloz basilini keşfetmesinden bu yana spesifik olarak bu basilin herhangi bir vücut dokusunda neden olduğu hastalıklar şeklinde sınırlanmıştır.³

Tüberküloz hastalığı, tarihsel süreçte romantizm, melankoli ve sanatsal yaratıcılıkla ilişkilendirilmiş, güzellik idealleriyle bağdaştırılmış, yoksulluk ve kötü yaşam koşulları gibi sosyal durumlarla özdeşleştirilmiştir. Tarihçi Roy Porter, hastalık olgusunun çoğu zaman kişisel, ilahi takdirin bir parçası veya ahlaki anlamlar içeren durumlar olarak görüldüğünü belirtmekte ve bulaşıcı hastalıklar arasında cüzam gibi “kötü hastalık”lar ile romantizmle ilişkilendirilen tüberküloz gibi “iyi hastalıklar” ayrımının ortaya çıktığını vurgulamaktadır.⁴ Tüberküloz mitlerinin en dikkat çekici olanı, bu hastalığın bir dönem “tutku hastalığı” olarak algılanmış olmasıdır. Tüberkülozda görülen ateş, bireyin içsel yanışının, tutkularıyla tükenişinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Aşk ifade etmek için veremle ilişkilendirilen metaforlar “hastalıklı bir aşk” ya da “tüketen bir tutku” gibi imgeler Romantik hareketten çok daha önce ortaya çıkmıştır. Ancak, Romantik dönemle birlikte bu anlayış farklı bir boyut kazanmış, verem artık bir tür aşk hastalığı olarak görülmüştür.⁵ Öte yandan, tüberküloz, ekseriyetle sıksa vücutlar, soğuk odalar, ince kıyafetler, yetersiz beslenme ve kötü hijyen gibi etkenlerin neden olduğu bir fakirlik ve yoksunluk hastalığı olarak da düşünülmüştür.⁵ Tüberküloz hastalığının insanlar tarafından değışen kavranışlarına bağlı olarak hastalık anlayışları şekillenmiş ve bu durum toplumsal dengeleri de etkilemiştir. Zaman içinde tüberkülozun iyi hastalıktan kötü hastalığa dönüşümü ile toplumsal damga da baş göstermiştir. Sanayi Devrimi’nden sonra ortaya çıkan şehirleşme ve aşırı nüfus yoğunluğu gibi faktörler, tüberkülozun yayılmasını hızlandırmış ve hastalığın toplumsal etkilerini derinleştirmiştir. Kalabalık ve hijyen koşullarının yetersiz olduğu şehirlerde hastalığın bulaşma riski artmıştır.^{6,7} Sanayileşme sonucu kötü çevre koşullarında yaşayan insanlarda hastalığın hızla yayılması, tüberkülozu bir “alt tabaka hastalığı” yapmıştır. On dokuzuncu yüzyılın ortalarından yirminci yüzyılın başına kadar olan süreçte ftizinin (phthisis) medikal ve sosyal manaları değışmiş, bu dönem “verem çağı”nın “tüberküloz çağı”na dönüşme sürecini temsil etmiştir. Verem, seçkin insanların romantik, ilgi çekici ve kalıtsal hastalığı olarak görülürken; tüberküloz, yoksul ve hijyenik olmayan yaşam koşullarına sahip insanların karşılaştığı utanç verici, bulaşıcı ve toplum içinde dışlanmaya sebep olan bir hastalık olarak tarif edilmiştir.⁷

On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde, tüberkülozun etkeni olan mikrobun keşfi, modern tıp için dönüm noktası olmuştur. Bakteriyolojinin öncüsü Robert Koch (1843-1910), 1882’de tüberküloz etkeni mikrobi, *Mycobacterium tuberculosis*’i tanımlayarak bu hastalığın nedenini keşfetmiş, böylece mikrop teorisinin bilimsel temellerini güçlendirmiş ve bu teorinin yerleşmesini sağlamıştır.^{8,9} Tüberkülozun modern tarihinde belirleyici bir kırılma noktası olan 1882 yılı hem tıbbi anlayışta hem de toplumda köklü değışikliklere yol

açmıştır. 1882 öncesi dönem, tüberkülozun doğası ve nedenleri konusunda büyük belirsizliklerin hâkim olduğu bir zaman dilimine işaret ederken, Robert Koch'un keşfi sonrası süreç ise tüberkülozun kavranma ve deneyimlenme biçimlerinde radikal değişimlerin yaşandığı bir dönemdir.

Tüberküloz, bilimsel, toplumsal ve kültürel boyutta güçlü yankılar uyandırmış bir salgın hastalıktır.⁷ Tüberkülozun resim, edebiyat ve sinema gibi sanat dallarındaki tasvirleri ve temsilleri, ele alınan tarihsel dönem hakkında malumat edinebilmemize olanak tanımaktadır. Dünya edebiyatında pek çok yazar ve şair verem hastalığı yüzünden hayata gözlerini kapamıştır. İngiliz Edebiyatı'nın önemli temsilcilerinden Brontë kardeşler, Rus tiyatro ve öykü yazarı Anton Çehov (1860-1904), modern edebiyatın ikonik yazarlarından biri olarak tanınan Çek asıllı Avusturyalı yazar Franz Kafka (1883-1924), Yeni Zelandalı modernist kısa öykü yazarı Katherine Mansfield (1888-1923) ve İngiliz romancı, gazeteci ve eleştirmen George Orwell (1903-1950) veremden ölen edebiyatçılar arasındadır.¹⁰⁻¹² Mahmut Yesâri (1895-1945), Peyami Safa (1899-1961), Rifat Ilgaz (1911-1993), Rüştü Onur (1920-1942) ve Muzaffer Tayyip Uslu (1922-1946) Türk edebiyatında verem hastalığına yakalanmış yazar ve şairlerimizden birkaçıdır.¹³⁻¹⁷ Veremden ötürü hayatı sona eren yazarların ve şairlerin eserlerinde bu ölümcül hastalığın kuvvetli izlerine rastlamak mümkündür.

Verem, özellikle on dokuzuncu yüzyıldan yirminci yüzyılın ortalarına kadar hem dünya edebiyatında hem de Türk edebiyatında sıkça kullanılan bir tema olmuştur. Bu hastalık, aynı zamanda romantik bir anlatı unsuru olarak popüler edebiyatta da işlenmiştir. Türk edebiyatında Tanzimat Dönemi'nden itibaren ortaya çıkan popüler romanlar, Cumhuriyet'in ilanından sonra da artan bir ivmeyle yayımlanmaya devam etmiştir. Bu tür romanlar, edebî nitelik bakımından daha yüksek değerlendirilen eserlerden farklı olarak, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da oldukça fazla ilgi görmüştür.¹⁸ Kerime Nadir Azrak (1917-1984), Türk edebiyatında bir dönem geniş bir okur kitlesine ulaşan ve eserlerinde genellikle aşk temasını merkeze alan bir yazar olarak öne çıkmıştır.¹⁹ Kerime Nadir'in *Hıçkırık* romanı, melodram türünün karakteristik özelliklerini taşıyarak aşk, fedakârlık ve trajedi temaları etrafında yoğun bir duygusal atmosfer sunmaktadır. *Hıçkırık*, 23 Kasım 1937 – 19 Ocak 1938 tarihleri arasında *Tan* gazetesinde tefrika edilmiştir.^{20,21} Selim İleri'nin belirttiğine göre, Kerime Nadir *Hıçkırık* adlı romanını yazdığı dönemde on dokuz yaşındadır.²² Yayımlandığı dönemde çok geniş bir okuyucu kitlesine ulaşan roman, özellikle asker ailelerini, kız çocuklarına Nalan, erkek çocuklarına ise Kenan ismini vermeye sevk edecek kadar etkili olmuştur. Kerime Nadir denilince *Hıçkırık*'ın hatırlanması, yazarın ismiyle birlikte eserinin zikredilmesi, romanın popülerliğini göstermektedir.²² Eserlerinden pek çoğu filmleştirilen yazarın *Hıçkırık* isimli yapıtı da ilk önce 1953'te, daha sonra 1965 senesinde sinemaya uyarlanmıştır.²³

Çalışmanın amacı, Kerime Nadir'in teması aşk olan *Hıçkırık* adlı romanını "tüberküloz" hastalığını merkeze alarak analiz etmek ve karakterlerin hastalık deneyimlerini açığa çıkarmaktır. Alanyazın taraması sonucu bu eserin "aşk" konusu kapsamında değerlendirildiği veya romanın Yeşilçam sinemasında yer alan uyarlamaları üzerine çalışıldığı görülmüştür. 2017 yılında yayımlanmış "*Bir Melodram Klasiği: Hıçkırık*", "*Hıçkırık Romanının Yeşilçam Sinemasındaki Yeri ve Önemi*" ve "*Popüler Romanlardan Yeşilçam Melodramlarına Bir Uyarlama Örneği: Hıçkırık*" başlıklı makaleler literatürde yer almaktadır.²⁴⁻²⁶ Sözü edilen edebî eseri, hastalık olgusunu merkeze alarak mercek altına alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Farklı odak noktasına sahip araştırmanın bu yönüyle alanyazına katkıda bulunması ve boşluğu doldurması hedeflenmiştir. Diğer taraftan, sanatta tüberküloz zemininde yapılan alanyazın taramasında edebiyatta ve sinemada tüberküloz hastalığının ele alındığı, *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*'nde sırasıyla 2019 ve 2023 yıllarında yayımlanmış "*Kelebeğin Rüyası Filmi Üzerinden Tüberküloz ve Heybeliada Sanatoryumu*" başlıklı araştırma makalesi ve "*Edebi Metinlerde Tüberküloz*" başlıklı derleme makale de tespit edilmiştir.^{27,28}

Gereç ve Yöntem

Araştırma üç aşamadan oluşmaktadır: Veri toplama, veri analizi ve veri yorumlama. Veri toplama araçları sanatsal (edebî), tarihî ve bilimsel metinler olmak üzere yazılı kaynaklardan oluşmaktadır. Çalışmada Kerime Nadir'in *Hıçkırık* (1938) isimli romanı “tüberküloz” hastalığı merkeze alınarak analiz edilmiştir. Sekizinci baskısı Ocak 2018’de Doğan Kitap’tan çıkan *Hıçkırık* temel alınarak araştırma yapılmıştır. Araştırma, tıp tarihi ve edebiyat ara kesitinde yürütülmüş, ele alınan edebî eser tüberkülozun tarihi göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir. Birincil kaynak olan edebî metnin çözümlenmesi ile elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Çalışmanın veri analizi aşamasında “nitel içerik analizi” yöntemi kullanılmıştır. Nitel içerik analizinde kategoriler tümevarımsal yoldan geliştirilmiştir. *Tümevarımsal kategori geliştirme* olarak adlandırılan bu yaklaşımda kategorilerin oluşturulması genellikle doğrudan veriler kullanılarak gerçekleştirilmektedir.²⁹ Nitel içerik analizinin genel süreçleri araştırma sorusu → veri seçme veya toplama → veri analizi aşamalarından oluşmaktadır. Nitel içerik analizinin çekirdeği ise kategori geliştirme, verileri kodlama ve kodlanmış verileri analiz etme aşamalarından meydana gelmektedir.²⁹ Nitel içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilen *Hıçkırık* adlı eserde verilerin içeriğini yapılandırmak için kategoriler geliştirilmiştir (**Tablo 1**).

Tablo 1: Kategorilerin geliştirilmesi.

Kategoriler	Alt Kategoriler ve Kodlanan İfadeler	Temsilî Alıntılar	Yorumlar
Hastalığın Fiziksel Semptomları	Boğucu öksürükler, yüksek ateş, mendile kan tükürme, nefesin daralması, zayıf beden, solgun ten, renksiz dudaklar, çökük yanaklar	“Nalan’ı kesik ve boğucu öksürüklerle sarsılıyor buldum. (...) evet, yanlış görmüyordum: beyaz keten üzerinde iri ve taze kan lekeleri vardı.” (s. 87)	Romanda tüberkülozun klasik semptomları dramatik biçimde aktarılmıştır.
Tedavi Yöntemleri	Güneş banyosu, iyi gıda, yürüyüş yapmak	“Doktor her gün geliyor, Nalan’ı yokluyor, güneş banyolarında çok defa onun yanında bulunuyordu.” (s. 59)	Helyoterapi gibi dönemsel tedaviler vurgulanarak tarihsel tıp anlayışı yansıtılmıştır.
Güzellik Anlayışı	Hasta bedende güzelliğin idealize edilmesi, solgunluk ve zarafet	“Böyle ateş içinde, dalgın yatarken bile, onda, gözleri, ruhu, beyni uyuşturan büyüleyen bir güzellik vardı.” (s. 58)	Veremli beden, güzelliğin idealleştirilmiş hâli olarak sunulmuştur.
Hastalığın Duygusal ve Psikolojik Yansımaları	Ölüm korkusu, yaşama arzusu, ruhsal çöküntü, aşk-hastalık	“Yaşamak istiyorum... Ölmek istemiyorum... Ben daha hayata doyamadım... Nefesim daralıyor... Ciğerlerim yanıyor... Göğsüm parçalanıyor... Boğuluyorum, boğuluyorum.” (s.174)	Hastalık, karakterlerin ruhsal durumlarını yansıtan bir anlatı aracıdır.
Bulaşıcılık ve Damgalama	“Mikrop saçan bir hasta” söylemi, hastaya yaklaşım, “hasta kan” ifadesi	“Körpe bir vücut, mikrop saçan bir hastanın yanında bırakılmaz...” (s. 168)	Tüberküloz hastalığı, damgalama ve toplumsal dışlanma ile birlikte sunulmaktadır.
Metaforlar ve Semboller (Bahar, Leylak, Kan)	“Bahar çiçeği”, “her şey kızıl”, “leylaklar” gibi betimlemeler	“Sen bir bahar çiçeğisin Nalan!.. diyordum. Görüyorum ki, baharla beraber sana da taze hayat geliyor...” (s. 87)	Metaforlar, hastalığın romantik anlatısına güçlü bir şiirsel özellik katmaktadır.
Aşk ve Fedakârlık	Veremli kadının özverisi, tükenen genç kadın, erkeğin kara sevdası	“Dinle Kenan! Ben hastayım... Ve öleceğim!.. Evet, öleceğim... Bunu çok iyi biliyorum... Sen yaşayacaksın... İstiyorum ki senin ıstırabını da yükleneyim...” (s. 94)	Hastalık, aşk ve fedakârlık temalarının dramatik bir kesişimi yansıtılmıştır. Veremli kadının kaderini kabullenişinin dramatik bir dışavurumu.

Bu makalede yer alan edebî metin alıntıları, yalnızca akademik amaçla kullanılmış olup, 5846 numaralı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun şekilde kaynak gösterilerek yapılmıştır.

Melodramda Tüberküloz: *Hıçkırık* (1938) Üzerine Bir İnceleme

Bir dönemin popüler yazarlarından biri olan, aşk temalı eserleri ile tanınan Kerime Nadir'in 1938 yılında yayımlanan *Hıçkırık* adlı romanında verem hastalığından muzdarip genç bir kadın yer almaktadır (*Şekil 1*). Romanın ana karakterleri Nalan ve Kenan arasındaki kuvvetli bağ, Kenan'ın Nalan'a duyduğu "kara sevdâ" ve Nalan'ın "verem" hastalığı edebî metnin konusunu oluşturmaktadır. *Hıçkırık* (1938), romanın ana karakterlerinden biri olan Nalan'ın verem hastalığı hakkında okuyucusunu bilgilendirmesi ve o dönemde bu hastalığın tedavisi için uygulanan tıbbi pratikleri sunması açısından öneme sahiptir. Kenan isimli küçük bir çocuğun yedi yaşında evlat edinilerek İstanbul'a getirilmesi ile başlayan roman, bu küçük çocuğun 1923'te otuz iki yaşında genç bir subay olarak İstanbul'a dönmesi ile biten bir olay örgüsünü kapsamaktadır. Romanda yer alan ifadeler, belirtilen yaşlar ve seneler dikkate alındığında olayın 1898-1925 yılları arasında geçtiği söylenebilir.

Şekil 1. Kerime Nadir (1917-1984) ve *Hıçkırık* (2018, 8. Baskı).^{22,30}

Yetim bir çocuk olan Kenan, annesinin vefatından sonra da öksüz kalır. Babası bildiği Susamzade Safi Bey, aslında Kenan'ın gerçek babası değildir. Bir gün, evlerinde bulduğu iki fotoğraf ile küçük Kenan'ın hayatı değişir. Fotoğrafların birinde kucağında çok küçük bir çocuk olan güzel bir kadın vardır. Diğerinde ise gelinlik giymiş bu güzel kadının yanında genç bir subay durmaktadır. Fotoğraflardaki güzel kadını hemen tanıyan Kenan, annesinin yanındaki subayın kim olduğunu anlayamaz ve bu kişiyi merak etmeye başlar. Daha sonra etraftan işittiği kadarıyla gerçek babasının Yemen'de şehit düşmüş Yüzbaşı Ziya Bey olduğunu ve kendisinin dört aylıkken yetim kaldığını öğrenir. Kenan, annesinin vefatından sonra kendisine karşı ilgisiz davranmaya başlayan Safi Bey'den ve onun yeni eşinden zulüm görmeye başlar. Bir gün Safi Bey'den çok büyük bir şiddet gören Kenan, ertesi gün okula güçlükle gider. O gün okula müfettiş gelir, müfettişin yanında başka bir beyefendi de vardır. Sivas'a bir toprak meselesi için gelen ve okul müfettişi olan arkadaşına birkaç gün misafir olan bu kişi; emekli bir elçinin oğlu, Babiâli'de önemli mevkisi olan Muhip Azmi Bey'dir. Çocuğun

durumuna üzülen Azmi Bey, Kenan'ı evlat edinmeye karar verir. Böylelikle, Muhip Azmi Bey ile İstanbul'a gelen Kenan'ın hayatında yeni bir dönem başlar. Çamlıca'da bir köşkte yaşamakta olan Muhip Azmi Bey'in Nalan isminde hareketli, neşeli, afacan ve sarı saçlı çok güzel bir kız çocuğu vardır. Köşke getirildiği zaman yedi yaşında olan Kenan, kendisinden yaşça büyük Nalan ile kardeş gibi büyürler. Köşkte, Nalan'ın büyükannesi ve hizmetçileri Vesime de yaşamaktadır. Birlikte güzel bir çocukluk geçiren Nalan ile Kenan arasında güçlü bir bağ vardır. Kenan'ın Nalan'a duyduğu büyük aşk daha doğrusu kara sevdâ, Nalan'ın doktor İlhami Bey ile evlenmesine kadar olan süreçte bu durumu birbirlerine itiraf edememeleri, kaderlerini sonsuza dek değiştirecektir.²²

Aşk konusu kadar Nalan'ın hastalığının da önemli bir yer tuttuğu bu roman aracılığıyla karakterlerin gözünden sürecin aktarılması, tüberküloza ilişkin mitlerin, tedavi yaklaşımlarının ve hastalık algısının erken yirminci yüzyılda nasıl temsil edildiğinin gösterilebilmesi bakımından önem taşımaktadır. Kerime Nadir'in ünlü yapıtı *Hıçkırık*, tıp tarihi çerçevesinde de okunmayı hak eden, anlatı yapısıyla olduğu kadar tematik zenginliğiyle de dikkat çeken, değerli bir eserdir.

Bulgular ve Değerlendirme

Nalan'ın çocukluk döneminde, havaların çok soğuk ve rutubetli olduğu bir kış vakti *bronşit* olduğundan bahseden Kenan, bu durumun yaz başlangıcına kadar devam ettiğini bildirmekte, Nalan'ın nezle ve öksürükten bir türlü kurtulamadığını ifade etmektedir.²² Nalan'ın bir diğer rahatsızlık geçirdiği zaman ise Kenan on dört yaşındadır, İstanbul'a gelmesinin üzerinden altı sene geçmiştir. Nalan'ın hastalanmasından dolayı düşüncelere dalan ve onun ölmesinden çok korkan Kenan, genç kızın bir ay sonra ayağa kalktığını, havaların güzel olduğu bahar mevsiminde doktorun gelip Nalan'ı kontrol ettiğini ve onu *güneş banyolarına* çıkardığını anlatmaktadır. Kenan, Nalan'ın önemli bir *zatülcenp* geçirdiğini ve bu hastalığın onu çok zayıflattığını söylemektedir.²² Kenan'ın, hasta genç kızın tamamen iyileştikten sonra bedenen çok zayıf olmasına rağmen aldığı iyi gıdalar ve yaptığı yürüyüşler ile solgun yanaklarının pembeleştiğine dair aktarımı, temiz hava, rejim, güneş ışığı ve egzersiz gibi kökleri Antik Çağ'a dayanan tedavi yöntemlerinin 1900'lerin başında da uygulandığını göstermektedir.²²

Nalan'a karşı büyük bir aşk duyan Kenan'ın, bu genç kadının güzelliğine ilişkin yaptığı tasvirler de dikkati çekmektedir. Nalan hasta hâliyle yatarken bile Kenan onun güzelliğini "*Nalan güzeldi. Hem çok güzeldi. Bütün gördüğüm, tanıdığım varlıkların üstünde güzeldi. Böyle ateş içinde, dalgın yatarken bile, onda, gözleri, ruhu, beyni uyuşturan büyüleyen bir güzellik vardı.*"²² (s. 58) şeklinde betimlemektedir. Nalan'ın, bebeğini dünyaya getirdikten sonra iyice güçten düştüğünü aktaran Kenan, onu ziyarete gittiği günlerden birinde karyolasında yatan genç kadını "*Nalan'ın yüzü çok sararmıştı. Renksiz dudakları o kadar takatsiz kımıldıyordu ki, onu seyrederken kalbimin dayanılmaz bir merhametle ezildiğini hissediyordum. Bakışları yorgundu. Uzun saçları perişan bir dağınıklıkla omuzlarından inerek bir ipek yığını gibi yastığın üzerine birikmişti. Bu haliyle ne kadar güzeldi!..*"²² (s. 74) sözleriyle tasvir eder. Öz annesini hiç görmemiş, anne sevgisinden mahrum kalmış Kenan'ın Nalan'a karşı beslediği aşırı duygular, bu genç erkeğin karşı cins ile ilgili zihninde oluşan imgeler hakkında da ipucu vermektedir. Köşke küçük yaşta getirilen Kenan'ın zihninde, kendisinden yaşça büyük olan Nalan'a karşı oluşan ilk imaj anne imgesi olabilir. Bu iki çocuğun kardeş gibi yetiştirilmiş olmalarına rağmen Kenan'ın Nalan'a duyduğu derin sevgi, sonraki yaşlarında hayatında yer alan bu tek kadına karşı duyduğu büyük bir aşka dönüşecektir. Ergenlik döneminde Kenan, Nalan'a karşı farklı duygular hissetmeye başlar, onu başkalarından kıskanır. Yetişkinlik çağına erişmiş Kenan için ise Nalan arzulanandır. Kenan çevresindeki tüm güzellikleri bu genç kadının sayesinde görebildiğini düşünür. Nalan'ı kendi zihninde erişilmez bir konuma yerleştiren Kenan, gerçekte çok güzel olan Nalan'ı hasta hâliyle

bile olağanüstü bir güzellik içinde görmeye devam eder. Bu da Kenan'ın, Nalan'ın güzelliğini idealize ettiğini ve bu genç kadın üzerinden yüce bir *güzellik anlayışı* geliştirdiğini göstermektedir. Kenan, hasta Nalan ile de her daim ilgilenir ve ona karşı bağlılığını sürdürür.

Nalan'ın hastalığının seyrinde ilk dönüm noktası, Kenan ile birlikte piyano hocası Madam Janet'in kızının nişanına gittikleri akşam gerçekleşir.²² O akşamki davette çok fazla şampanya içen Nalan sarhoş olur. Bu durumu fark eden Kenan, Nalan'a oradan gitmeyi teklif eder, fakat o bu teklifi kabul etmez. Nalan'ın sağlığının kızı Handan'ı dünyaya getirdikten sonra bir türlü düzelmediğini ifade eden Kenan, önceden geçirmiş olduğu zatülcenp ile ciğerlerinin zayıf düştüğünü, doktor eşinin de sürekli olarak kendisine iyi bakmasını öğütlediğini, en küçük ölçüsüz bir davranışın onu tekrar yataktan kalkamayacak kadar hasta edebileceğini söylediğini anlatır.²² Gecenin ilerleyen vakitlerinde Nalan fenalaşır ve Kenan onu eve götürür. Kendinde olmayan Nalan'ı yatağına yatıran Kenan, genç kadının vücudunun ateş gibi yandığını fark eder ve Vesime'yi uyandırır. Ardından tüm ev halkı da ayağa kalkar. Kenan, en yakındaki bir doktoru çağırmak için evden çıkar ve İlhami Bey'in arkadaşı Doktor Afif Bey ile birlikte geri gelir. Eve döndüğünde Nalan'ı *kesik ve boğucu öksürüklerle* sarsılır bir vaziyette bulan Kenan, Nalan'ın beyaz yastığında *iri ve taze kan lekeleri* görür, derin bir üzüntü ile kendi odasına kaçır.²²

Nalan'ın bütün kış kan tükürdüğünü, baharla birlikte ise sıhhatinde bir iyileşmenin göze çarptığını belirten Kenan, "*Sen bir bahar çiçeğisin Nalan!.. diyordum. Görüyorum ki, baharla beraber sana da taze hayat geliyor... Yakında tamamıyla iyi olacaksın!..*"²² (s. 87) sözüyle Nalan'ın iyileşme dönemine işaret etmektedir. "Bahar çiçeği" metaforu, Nalan'ın gençliğini, zarafetini ve kırılganlığını ifade ederken, baharın yenilenme ve yeniden doğuş temasını çağrıştırmaktadır. Baharla birlikte gelen "taze hayat" ifadesi ise, Nalan'ın hastalığından kurtulacağına dair bir inancı ve yaşama dair yeniden canlanan bir umudu temsil etmektedir. *Hipokrat Külliyyatı*'nda verem hastalığı ve veremli kişilerin durumları ile ilgili mevsimler bazında açıklamalar bulunmaktadır. *Salgın Hastalıklar I. Kitap*'ta, uzun zamandan beri verem hastalığından muzdarip olan insanların yaz başında başlayan ve kışa kadar devam eden dönemde yatağa düştüğü bildirilmektedir.³¹ *Salgın Hastalıklar III. Kitap*'ta ise birçok vakanın kışın başladığı, hastaların birçoğunun yatağa düştüğü, yatağa düşenlerin çoğunun da ilkbaharın başında öldüğü yazmaktadır. Sonbahar mevsimine doğru hastaların hepsinin yatağa düştüğü ve çoğunun da öldüğü, bu hastaların birçoğunun da uzun zamandan beri hasta olduğu belirtilmektedir.³¹ *Aforizmalar*'da ise, sonbahar mevsiminin veremliler için çok kötü olduğuna dair bir ifade yer almaktadır.³¹ Kış mevsiminde zatülcenp, zatürre, burun iltihabı, öksürük, göğüs ağrısı, baş ağrısı, baş dönmesi ve beyin kanaması gibi rahatsızlıkların meydana geldiği anlatılmaktadır.³¹ Romanda da Nalan'ın sıhhati kışın kötüleşmekte, ilkbahar mevsimi ile daha iyice olmaktadır. Bu duruma başka bir örnek yine Nalan'ın hasta olduğu ve aylarca yataktan çıkamadığı, ama baharın gelmesi ile ayağa kalktığı bir zaman dilimi gösterilebilir. Kenan'ın, "*Artık hafta sonlarını, bayram, kandil tatillerini iple çekiordum. Nalan hep hastaydı. Aylarca yataktan çıkamadı. Ben baharı bekliyordum. Baharla beraber ona hayat ve sıhhat geldiğini birçok defa denemiştik çünkü...*" sözleri bu duruma açıklık getirmekte ve bu anlatımını takiben "*Gerçekten tahminimde yanılmamıştım. Leylakların açtığı hafta Nalan yataktan çıktı.*"²² (s. 136) cümlesi tahminlerinin doğru çıktığını göstermektedir. Romanda güzel görüntüsüyle, hoş kokusuyla sık sık vurgulanan *leylak*, Kenan'ın zihninde Nalan ile özdeşleşmiştir. Çiçeklerin dilinde leylak aşkın ilk duygularına adanmıştır.³² Çünkü hiçbir şey leylakların baharın gelişinde ortaya çıkmasının verdiği hazdan daha büyük bir çekiciliğe sahip değildir.³² Bunun yanı sıra, her bir leylak renginin özel renk anlamları vardır. Mor leylak; aşkın ilk duyguları, ilk aşk, saplantı gibi sembolik anlamlara sahipken pembe leylak; kabul etme, gençlik, beyaz leylak ise açık sözlülük, gençlik ve gençlik masumiyeti anlamlarına gelmektedir.³³

Tüberkülozun erken dönemden itibaren aşırı zayıflama, öksürük, halsizlik ve ateş gibi belirgin fiziksel semptomlarla karakterize edilen bir hastalık olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, ansızın ve dramatik bir şekilde “mendildeki kan” gibi ortaya çıkabilen belirtiler de hastalığın bir göstergesidir.⁵ *Hıçkırık*'ta da Nalan'ın mendile kan tükürdüğü pek çok sahneye tanık olunmaktadır. Şiddetli öksürüklerin ardından gelen kan, Nalan'ın derin üzüntü yaşadığı anlarda ortaya çıkmaktadır. İlhami Bey ile evli olan Nalan, doktor eşinin sıhhiye müfettişliğine tayin edilmesi ve bunun üzerine sık sık Anadolu'da seyahatler yapacak olması sebebi ile babasının evinde kalmaya başlar. Ardından Madam Janet'in evinde nişan gecesinde yaşanan olay gerçekleşir. Tüm kışı hasta geçiren Nalan, havaların sıcaklamasıyla bahçede tekrar güneş banyosu yapmaya başlar. Böyle zamanlarda onunla yakından ilgilenen Kenan ile bir sabah vakti aralarında bir konuşma gerçekleşir. Nalan'ın sorusu üzerine onu sevmekten asla vazgeçmeyeceğini belirten Kenan'ın bu ısrarcı tavrından dolayı Nalan fenalaşır, mendilini ağzını götürerek öksürmeye başlar ve avucundaki mendili kan içinde kalır.²² Kenan ise bu anı “Evet, her şey kızıl, kıpkızıldı. Bütün kâinat, ağaçlar, çimenler, gök, deniz her şey, her şey aynı renge boyanmıştı. Hatta Nalan'la ben de bu renkteydik.”²² (s. 89) diye tasvir eder. Kenan kendinde olmadan Nalan'ı öper ve ağzında kanın tadını duyumsar. Nalan ona bu fenalığı yapmaması gerektiğini tekrar tekrar söyler ve ardından “Kenan... Hiç kendine acı mıyor musun?.. Niçin temiz ağzını hasta kanıma bulaştırdın?..” (s. 90) diye sorar. Kenan “Senin hasta kanın benim güneşimdir... Bana o kan hayat verecek...”²² (s. 90) diye yanıt verir. Romanda, Nalan'ın hastalığının bulaşıcı olduğuna dair ilk bilgi bu diyalogdan edinilebilmektedir. Fakat, Kenan'ın sahip olduğu ihtiraslı duygular onu bulaşıcılık düşüncesinden alıkoymuştur.

Öte yandan, Nalan ve Kenan'ın karşılıklı konuşmalarında, Nalan hasta bir kadın olduğunu dile getirir ve öleceğinden bahseder. Kenan'ın bu sevdadan vazgeçmemesinden ötürü ızdırap çeken Nalan “Dinle Kenan! Ben hastayım... Ve öleceğim!.. Evet, öleceğim... Bunu çok iyi biliyorum... Sen yaşayacaksın... İstiyorum ki senin ıstırabını da yükleneyim... Giderken arkamda hiçbir üzüntü bırakmayayım... Daha gençsin... Yakışıklısın. Mutlu olmaya layıksın... Ölümün kapısında duran bir hasta kadınla hayata yeni atılacak bir delikanlının arasında uçurumlar vardır.”²² (s. 94) diyerek serzenişte bulunur. Nalan'a göre kendisi ne kadar hasta, ölüme yakın, sağlıksız ve zayıf bir kadın ise Kenan da aksine bir o kadar güçlü, sıhhatli ve yaşam doludur. Romanda, Nalan'ın kendini veremli bir kadın olarak ifade ettiğine de tanık olunmaktadır. Nalan'ın Kenan'a söylediği “Hatta eminim ki, bir gün bu kara sevdanın yerini, ölmüş veremli bir kadına karşı duyulabilecek en tabii bir merhamet tutacaktır...”²² (s. 138) cümlesi ve üçüncü kâğıtta yazdığı “Bana yapılan zulüm hiçbir veremli kadına yapılmamıştır Kenan!..”²² (s. 167) ifadesi, romanda yer alan hastalık belirtileri de göz önünde bulundurulduğunda bu genç kadının verem hastalığına tutulduğunu göstermektedir.

Nalan, kendisini sevmekten bir türlü vazgeçmeyen Kenan adına üzüntü duyar, ona geleceğin parlak bir subayı olduğunu ve artık kendisine bir eş seçmesi gerektiğini söyler. Kenan da bir insanı severken başka bir insanla nasıl evlenilebileceği yanıtıyla Nalan'a karşı çıkar. Bunun üzerine Nalan “Aşk bir hastalık olarak kabul edecek olursak onun tedavisi için elbette bir ilaç vardır... Ben bu ilacı evlenmekte buluyorum...”²² (s. 138) diye yanıt verir. Bu konuşmanın gerçekleştiği zaman Kenan henüz yirmi iki yaşındadır. Kenan'ın çok genç olduğunu düşünen Nalan, onun kendisine bu derece düşkünlüğünün nedenini biraz da yaşına bağlamaktadır. Daha evvel de Kenan'ın “Nalan, dedim. Ben seni ‘sevda’ denilen ateşin bütün şiddetiyle seviyordum... Fakat bugün anladım ki, bu yalnız ‘sevda’ değil, ‘karasevda...”²² (s. 110) sözü üzerine Nalan'ın “Karasevda!.. Bu olmamalı! Güzel bir sevgiyi böyle tehlikeli, zararlı bir hale dökmek doğru değil Kenan!..”²² (s. 110) şeklinde verdiği cevabı bu şiddetli ve saplantılı duyguların tehlikeli olduğu yönündeki düşüncelerini aktarmaktadır.

Nalan'ın mendilinin kana boyandığı bir diğer hadise de ölümünden önce son dönüm noktası olarak sayılabilecek bir vakitte meydana gelir. Kenan vazife için gittiği Anadolu'daki K. ilinden Nalan'a mektuplar yazmaktadır. Fakat bir gün, Kenan Nalan'a aşkını itiraf eden bir mektup yazar ve dikkatsizlikle yaptığı bir yanlışlıkla içeriği farklı bu mektubu Nalan'a gönderir. Böylece, mektuplar konusunda gitmeden önce onu uyaran ve ricada bulunan Nalan'ın sözüne uymamış olur. İlhami Bey eve gelen bu mektubu Nalan'ın elinden alır ve okumaya başlar. Büyük bir öfkeye kapılan İlhami Bey, Nalan'ın kendisini aldattığını düşünür ve eşini son derece üzecek ve incitecek cümlelerle ateş saçar. Nalan'ın yazdığı birinci kâğıtta yer alan *"Gittikçe artan hıçkırıklarına öksürükler de katılmıştı. Her öksürüğe ciğerlerim sanki parçalanıyor, yüzüme alevler çıkıyordu. Nihayet mendilim kana boyandı."*²² (s. 162) ifadesi kriz anının ardından gelen dramatik dışa vurumu temsil etmektedir.

Vesime, Nalan'ın vefatından ancak bir gün sonra köşke varabilen Kenan'a, ölmeden önce Nalan'ın kendisine emanet ettiği ve vasiyeti üzerine Kenan'a vermesini söylediği mektupları teslim eder. Kenan paketi açar, içinde bir destek kâğıt ve kapalı bir zarf vardır.²² Nalan'ın son günlerinde yazdığı bu kâğıtlar, veremli kadının hastalık deneyimlerini de gözler önüne sermektedir. Nalan'ın hastalığı ile ilgili *bulaşıcılık* kavramının okunabileceği bir olay da dördüncü kâğıtta yer almaktadır. Eşinin kendisini aldattığını düşünen İlhami Bey, Nalan'ı cezalandırmak ve daha fazla acı çekmesini sağlamak için kızı Handan'ı evden götürür. Babasının evinde kalmakta olan Nalan'ı görmeye gelen İlhami Bey, Azmi Bey'in Handan'ın nerede olduğu ve onu annesinden niçin ayırdığı suali üzerine *"Körpe bir vücut, mikrop saçan bir hastanın yanında bırakılamaz..."*²² (s. 168) şeklinde yanıt verir. Doktor İlhami Bey'in bu cevabı, damgalamanın açık bir örneğini sunmaktadır. Bu söylem, Nalan'ı bir insan olmaktan çok, tehlikeli bir hastalığın taşıyıcısı gibi göstermekte ve onu toplumsal anlamda ötekileştirmektedir. Beşinci kâğıtta, Nalan'ın bir ayna aracılığıyla kendi suretiyle yüzleştiği ve bu hâlinin bir portresini çizdiği anlatımı da önemlidir: *"... Aman yarabbi!.. Kenan, bu korkunç yüzü iyi ki görmüyorsun... Rengimin sarılığı ancak bir ölünün yüzünde bulunabilir. Dudaklarım beyaz denecek kadar uçuk!.. Yanaklarım çökmüş... Ya saçlarım! Onlar kaç zamandır taranmadı, bilsen!.. Bu bitik Nalan'ı görse artık sevmesin Kenan!..."*²² (s. 169). Nalan'ın tasvirinden de anlaşılabilceği üzere solgun ten, beyaz dudaklar ve çökük yanaklar kanın dolayısıyla yaşamın artık yüzünden çekildiğini, ölüm vaktinin yaklaştığını göstermektedir. Altıncı kâğıtta, öksürüklerinin yeniden ciğerlerini sökmeye başladığını aktaran Nalan *"Dudaklarım yine kan içinde kalmıştı. Bu kanlar, bu kanlar, Kenan! Beni mezara sürükleyen bu kırmızı renkten ve bu ılık, tuzlu lezzetten nefret ediyorum..."*²² (s. 170) ifadesi ile hastalığını dışarı kustuğu kan ile özdeşleştirmekte ve ölümünün habercisi olan bu sıvının rengine, sıcaklığına ve tadına duyduğu tiksiniyi dile getirmektedir.

Romanda sözü edilen bir başka hastalık da *beyin humması*dır. Nalan'ın ölümüyle sarsılan ve kendisine teslim edilen mektupları okuduktan sonra derin üzüntü duyan Kenan, beyin humması geçirir. Gülhane Hastanesi'ne kaldırıldığını anlatan Kenan, bu yirmi iki günde çok zayıfladığını belirtir.²² Beyin humması, beyin iltihabı için kullanılan bir terimdir.³⁴ Kenan, çok kuvvetli sevgiyle bağlı olduğu genç kadını yitirmiştir. Derin bir keder ve stres kaynaklı bu duygusal travmanın, Kenan'ın bağışıklık sisteminin zayıflamasına ve hastalıklara daha açık hâle gelmesine neden olduğu söylenebilir.

Nalan'ın vefatının ardından Balkan Savaşı başlar. Tarifsiz kederler içinde olan Kenan beyin humması geçirir, Gülhane Hastanesi'ne kaldırılır. Yürüyebilecek bir duruma geldikten sonra nekahet dönemi için Çamlıca'ya gider. Balkan Harbi biter ve sonra da Dünya Savaşı başlar. Balkan Harbi'nde vatanına hiçbir hizmette bulunamadığını aktaran Kenan, Cihan Harbi'nde Kafkas Cephesi'ne gönderildiğini söyler. Nalan'ın özlemi ile çok acı çeken Kenan, on yıl boyunca cepheye kaldığını anlatır. İlhami Bey'in de Çanakkale'de şehit olduğunu öğrendiğini iletir.²² Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, 6 Ekim 1923 tarihinde İstanbul'a giren Türk ordusunun

içinde bulunan Kenan, Çamlıca'daki köşkün yolunu tutar.²² Kenan'ın köşke ilk geldiği zamandan bu yana tam yirmi beş sene geçmiştir. Kenan artık otuz iki yaşında, yakışıklı, güçlü, genç bir subaydır. 1923'te köşke dönen Kenan, Vesime'nin kendisine yıllar önce teslim ettiği mektupların arasında bulunan ve üstünde "Kızıma!.. On sekiz yaşına bastığı zaman!.." (s. 157) diye yazılı bir not bulunan kapalı zarfı Handan'a verir. Sahip olduğu fiziksel özellikleri ile annesine çok benzeyen Handan, annesinin ona bırakmış olduğu bu mektubu okur. Daha sonra Kenan'ın anlattığına göre çok samimi iki dost olurlar. Nalan'ın Karacaahmet'teki mezarını birlikte ziyaret etmeye, bazı günlerde de beraber gezmeye başlarlar. Kenan, Nalan'ın tıpkı bir kopyası olan Handan'a karşı tutkulu hislere kapılmıştır. Handan, annesinin kendisine bırakmış olduğu bu mektubu en sonunda Kenan'a okutur. Mektubun sonunda "İşte yavrum... Sana son öğüdümü tekrar edeyim... Zaten sırf bu öğüt için bu mektubu yazıyorum... Gönlünü yokla... Acele etme! Sevdiğin, tamamıyla sevdiğin ve istediğin adama elini uzat... Bu adam uzun boylu, sarışın ve güzel bir subay olursa ruhum rahata kavuşacaktır."²² (s. 195) yazmaktadır. Böylelikle, karşılıklı aynı hislere sahip olan Kenan ile Handan evlenirler.

Kerime Nadir'in *Hıçkırık* (1938) adlı eseri, 1911 yılında hayatı sona ermiş veremli genç bir kadının profilini sunmaktadır. Neşeli ve yaramaz bir kız çocuğu olan Nalan'ın günden güne solan, eriyen ve tükenen bir kadına dönüşümü veremin gözle görülür semptomlarını göstermektedir. Nalan'ın, sekizinci kâğıtta yer alan "Yaşamak istiyorum... Ölmek istemiyorum... Ben daha hayata doyamadım... Nefesim daralıyor... Ciğerlerim yanıyor... Göğsüm parçalanıyor... Boğuluyorum, boğuluyorum."²² (s. 174) ifadesi hastanın son demlerinde yaşadığı acıları göz önüne sermektedir. Handan'ın, annesinin vasiyetini yerine getirmesi ile kan tükürerek pek genç yaşta vefat eden bu genç kadının ruhunun huzur bulması istenmiştir.

Romanda yer alan terim, kavram ve içerikler sınıflandırılarak listelenmiştir (**Tablo 2**).

Tablo 2. Terim, kavram ve içerikler.

Ana, Yan ve Fon Karakterler	Nalan, Kenan, Doktor İlhami Bey, Muhip Azmi Bey, Nalan'ın büyükannesi, Vesime, Handan, Susamzade Safi Bey, Kenan'ın üvey annesi, Perver, Hoca Efendi, Müfettiş, Şeyh Kudsi Efendi, Doktor Afif Bey, Madam Janet, Rıdvan, Zeynep, Kumandan Sırrı Paşa, Fazıl, Macide, Sacide
Mekânlar	Çamlıca'daki köşk, Paşalimanı'ndaki yalı, Madam Janet'in evi, İstanbul, Sivas, Anadolu'daki K. İli, D.R. Kasabası, Karacaahmet Mezarlığı
Tıbbi Terimler	Verem, bronşit, zatülcenp, beyin humması
Hastalığın Fiziksel Belirtileri	Kesik ve boğucu öksürükler, yüksek ateş, yastıkta görülen iri ve taze kan lekeleri, mendilde kan, solgun ten, renksiz dudaklar, çökük yanaklar, zayıf beden
Tedavi Yöntemleri	Doktor İlhami Bey'in yazdığı reçete, güneş banyosu, temiz hava, iyi gıda, yürüyüşler
Duygular	Aşk, kara sevda, yaşama arzusu, üzüntü, keder
Metaforik Anlatımlar ve Simgeler	Hasta kan, bahar, bahar çiçeği, leylaklar, hıçkırıklar, kan, kırmızı renk
Bulaşıcılık ve Damgalama	Mikrop saçan bir hasta, hasta kan

Sonuç

Kerime Nadir'in *Hıçkırık* isimli romanı tıp tarihi bağlamında ele alınarak karakterlerin tüberküloz deneyimleri ve hastalık algıları incelenmiştir. Melodram türünün özelliklerini taşıyan romanda, hastalık, aşk ve ölüm

arasındaki ilişki romantik bir çerçevede sunulmuş, tüberküloz kültürel bir fenomen olarak temsil edilmiştir. Tüberküloz, romanda yalnızca bir hastalık olarak sunulmamış, aynı zamanda dönemin toplumsal ve kültürel kodlarıyla da ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda hastalık, kadınlığa atfedilen güzellik, fedakârlık ve masumiyet idealleriyle iç içe geçmekte; erkek karakterin saplantılı aşkı aracılığıyla romantize edilmekte; bulaşıcı olma niteliğiyle de korku, dışlanma ve damgalamayı beraberinde getirmektedir. Verem, aşk ve tutku ile özdeşleşirken; Nalan'ın fiziksel çöküşü aynı zamanda bir estetik yüceltmeye, ruhsal teslimiyeti ise dramatik bir kahramanlık anlatısına dönüşmektedir. Böylece roman, dönemin değer yargıları, ahlaki beklentileri ve duygusal temsil biçimleri üzerinden inşa edilen kültürel bir anlatı örneği sunmaktadır.

Eserde tüberküloz hastalığı, bireylerin fiziksel ve duygusal deneyimlerini derinlemesine etkileyen önemli bir tema olarak öne çıkmaktadır. Romanda, tüberkülozun klasik semptomları (kan tükürme, zayıflama) dramatik bir atmosferle aktarılmış, tedavi yaklaşımları (temiz hava, rejim, güneş ışığı) vurgulanmıştır. Romandaki melodramatik yapı, tüberkülozun sadece bir hastalık değil, aynı zamanda aşk ve fedakârlığın bir metaforu olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Verem, aşk ve tutkuyla ilişkilendirilirken, Nalan'ın kan tükürme gibi hastalık belirtileri romantik bir trajedinin parçası olarak sunulmuştur. Kenan'ın, hasta Nalan'a duyduğu saplantılı aşk, hastalık algısının idealize edilmiş bir kadın imajıyla birleştiğini göstermektedir. Özellikle on dokuzuncu yüzyılda hastalığın neden olduğu zayıflık, solgunluk gibi fiziksel özellikler sanat ve edebiyatta bir tür "güzellik ideali" olarak yüceltilmiştir. Kenan'ın gözünden Nalan karakterinin güzelliği ile hastalığı arasındaki dramatik bağ, bu kültürel algıyı yansıtmaktadır. Doktor İlhami Bey, dönemin hastalık algısını ve tıbbi yaklaşımlarını temsil etmektedir. Özellikle tüberkülozun bulaşıcı ve damgalayıcı yönleri, İlhami Bey'in tepkileri ve davranışları üzerinden vurgulanmıştır.

Romanda, Kenan'ın belirttiği seneler ve süreler dikkate alındığında Nalan'ın 1886'da Kenan'ın da 1891'de dünyaya geldiği saptanabilmektedir. Kenan İstanbul'a getirildiğinde yedi yaşında, Nalan ise on iki yaşlarındadır. Veremden muzdarip Nalan, 1911 senesinde hayata gözlerini kapamıştır. Bu tarihler göz önünde bulundurulduğunda dönemin tıbbi anlayışı ve tedavi yöntemleri konusunda da bir değerlendirme yapılabilmektedir. On dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarını kapsayan bu zaman diliminde, Robert Koch'un 1882'de tüberküloz etkeni mikrobi keşfetmesinin güçlü etkileri görülebilmektedir. Eserde geçen "hasta kan" ve "mikrop saçan bir hasta" gibi ifadeler, veremin artık bulaşıcı bir hastalık olarak algılandığını açık bir şekilde göstermektedir. Nalan'ı Doktor İlhami Bey muayene etmekte, onu güneş banyolarına çıkarmaktadır. Yirminci yüzyılın ortalarına kadar tüberküloza karşı etkili bir tedavi yönteminin geliştirilemediği bilinmektedir. Tüberküloza karşı ilk etkili antibiyotik olan streptomisin 1945'te uygulamaya konması, tüberküloz için etkili farmakolojik tedavinin başlangıcı olmuş ve ölüm oranlarını önemli ölçüde azaltmıştır. Helyoterapi (güneş ışınlarıyla tedavi), antibiyotiklerin keşfinden önceki dönemde oldukça önemli bir yer tutmuş, güneş ışınlarının mikropları öldürdüğüne ve vücudu güçlendirdiğine inanılmıştır.

Bilgi

Bu makale, ilk yazar Melike Karalı'nın "Bilim, Tıp ve Teknolojiyi Edebiyat Aracılığıyla Okumak: Tüberküloz ve İlgili Sağlık Mekânları Bağlamında Türkiye'deki Deneyimler (1900-1950)" başlıklı, Prof. Dr. Tuncay Zorlu'nun danışmanlığında sürdürdüğü doktora tezinden türetilmiştir. Melike Karalı'nın tez çalışması, İstanbul Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi (Proje No: SDK-2022-43558) ve TÜBİTAK 2211-C Yurt İçi Öncelikli Alanlar Doktora Burs Programı tarafından desteklenmektedir.

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmacı Katkı Oranı Beyanı

Melike Karali: Fikir, tasarım, analiz ve yorum, kaynak taraması, makale yazımı.

Tuncay Zorlu: Fikir, danışmanlık, eleştirel inceleme.

Kaynaklar

1. Daniel TM. The impact of tuberculosis on civilization. Infect Dis Clin North Am 2004;18(1):157-65.
2. Global tuberculosis report 2024. Geneva: World Health Organization; 2024. Erişim: 20 Ocak 2025, <https://www.who.int/publications/i/item/9789240101531>
3. The Oxford English Dictionary. 2. Baskı. Oxford: Clarendon Press; 1989. Tuber, tubercle, tubercule, tuberculosis; Cilt 18, ss. 642-644.
4. Porter R. Kan revan içinde: Tıbbın kısa tarihi. 3. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları; 2021. s. 16.
5. Sontag S. Illness as metaphor. 1. Baskı. New York: Farrar, Straus and Giroux; 1978. ss. 12, 15, 20.
6. Nikiforuk A. Mahşerin dördüncü atlısı: Salgın ve bulaşıcı hastalıklar tarihi. 9. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 2020. ss. 168-169.
7. Snowden FM. Salgınlar ve toplum: Kara Ölüm'den günümüze. 1. Baskı. İstanbul: Tellekt; 2021. ss. 362-363, 389, 27.
8. Koch R. Die Aetiologie der Tuberculose. Berliner Klinische Wochenschrift. 1882;19(15):221-230. Erişim adresi: <https://hdl.handle.net/2027/mdp.39015020075001>
9. Crawford DH. Ölümçül yakınlıklar: Mikroplar tarihimizi nasıl şekillendirdi? 2. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları; 2020. s. 165.
10. Helm WH. Tuberculosis and the Brontë family. Brontë Studies 2002;27(2):157-167.
11. Vilaplana C. A literary approach to tuberculosis: lessons learned from Anton Chekhov, Franz Kafka, and Katherine Mansfield. Int J Infect Dis 2017;56:283-285.
12. Bastian H. Down and almost out in Scotland: George Orwell, tuberculosis and getting streptomycin in 1948. J R Soc Med 2006;99(2):95-8.
13. Temizsu M. Mahmut Yesârî: Hayatı, sanatı ve eserleri. 1. Baskı. Ankara: İksad Yayınevi; 2020. s. 44.
14. Ayvazoğlu B. Peyami: Hayatı, sanatı, felsefesi, dramı. 2. Baskı. İstanbul: Kapı Yayınları; 2017. s. 34.
15. Bezirci A. Rifat Ilgaz: Yaşamı, kişiliği, şairliği, hikâyeciliği, romancılığı, oyunları, anıları, köşe yazarlığı. 1. Baskı. İstanbul: Evrensel Basım Yayın; 2013. s. 34.
16. Birsal S. Rüştü Onur: Şiirleri-Mektupları-Ardından Yazılanlar. 3. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık; 2021. s. 11.
17. Uslu MT. Şimdilik. 9. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları; 2022. s. 66.
18. Yıldız AD. Popüler Türk romanları. 2. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları; 2010. s. 14.
19. Tanzimat'tan bugüne edebiyatçılar ansiklopedisi. 3. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları; 2010. Kerime Nadir; Cilt II, s. 622.
20. Nadir K. Hıçkırık. Tan. 1937; 23 İkinci Teşrin; s. 4. Erişim adresi: <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/GAZETE/gazete.php?gazete=tan>
21. Nadir K. Hıçkırık. Tan. 1938; 19 İkinci Kânun; s. 4. Erişim adresi: <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/GAZETE/gazete.php?gazete=tan>
22. Nadir K. Hıçkırık. 8. Baskı. İstanbul: Doğan Kitap; 2018.
23. Özgüç A. Ansiklopedik Türk filmleri sözlüğü. 1. Baskı. Horizon International; 2012. Hıçkırık; ss. 68, 197.
24. Aslan B. Bir Melodram Kласiği: Hıçkırık. Türk Dili 2017;67(782):144-151.
25. Çerkeşli E. Hıçkırık Romanının Yeşilçam Sinemasındaki Yeri ve Önemi. Medeniyet Sanat Dergisi 2017;3(1):45-65.
26. Çakır S. Popüler Romanlardan Yeşilçam Melodramlarına Bir Uyarılma Örneği: Hıçkırık. SineFilozofi Dergisi 2017;2(3):79-111.
27. Halidi G, ve ark. Kelebeğin Rüyası Filmi Üzerinden Tüberküloz ve Heybeliada Sanatoryumu. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2019;9(3):376-384.
28. Göçmen JS. Edebi Metinlerde Tüberküloz. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2023;13(Özel Sayı):39-43.
29. Kuckartz U, Rädiker S. Qualitative Content Analysis: Methods, Practice and Software. 2. Baskı. SAGE Publications; 2023. ss. 59, 81.
30. Kerime Nadir. Kadın Ederleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Özel Arşivler Koleksiyonu; Kerime Nadir Özel Arşivi. Erişim adresi: <http://kadineserleri.org/wp-content/uploads/2020/04/Özel-Arşiv-Koleksiyonu-Kerime-Nadir-Özel-Arşivi.pdf>
31. Jouanna J, Magdelaine C, editörler. Hippokrates Külliyyatı. 2. Baskı. İstanbul: Pinhan Yayıncılık; 2021. ss. 92, 93, 243, 244.
32. Cortambert L. The language of flowers. Londra: Saunders and Otley; 1835. s. 71.
33. Dietz ST. The complete language of flowers: A definitive and illustrated history. New York: Wellfleet Press; 2022. s. 211.
34. The Oxford English Dictionary. 2. Baskı. Oxford: Clarendon Press; 1989. Brain fever; Cilt 2, s. 481.